
Anmeldelser

---

sister læse bogen med henblik på enbedømmelse, og de blev alle meget optaget af den. Mere kan forfatteren til en sådan bog vel næppe ønske sig.

Det er de færreste forfattere, der i dag slipper godt af sted med en moralsk appel. Det synes jeg, Gaarder gør. Han lader på side 342 Hildes far skrive et notat til Hilde, som Sofie finder: "Kære Hilde. Hvis menneskets hjerne var så enkel at vi kunne forstå den, så ville vi være så dumme, at vi alligevel ikke forstod den. Hilsen far". Dette udsagn udtrykker meget godt Gaarders egen holdning til filosofisk virksomhed. Derfor kan han mane til besindighed over for de lette løsninger, som f.eks. tilbyder sig i New Age-bevægelsen. En besindighed vi andre, der i dag udsættes for krav om målsætningsdebatter, etiske regnskaber og andre former for instrumentel styring af vort brogede liv, bør tage til os. *Sofies Verden* skriver sig ind i en verden, der råber på filosofiske løsninger. Det er verden af i dag. Men den er ikke Sofies, hvis vi ikke indser, at filosofien så lidt som andre fag kan løse virkelighedens problemer for os. Filosofien kan i bedste fald få os til at besinde os på tilværelsen og dens problemer, og derfor er filosofi værd at studere. Leve livet og løse dets problemer, det må vi selv finde ud af med hinanden.

Rita Werner

Forpasset?

Jørn Erslev Andersen, Carsten Madsen, Sverre Raffnsøe-Møller (red.): *Afskrift - om og af Jacques Derrida*, Modtryk, Århus 1992, 126 sider, 165 kr.

*

Ved første øjekast er dette endnu en af disse prisværdige antologier til formidling af nyere fransk filosofi, som især udgår fra miljøer omkring Aarhus Universitet, og uden hvilke dansk åndsliv snart ikke længere kan tænkes. Som sådan har den alle den genres fortrin: der bringes ikke mindre end 4 dugfriske oversættelser fra fransk om/af Derrida, og dertil 5 originale danske bidrag, der (med en enkelt undtagelse, herom nedenfor) bestræber sig på at "dække" nyere aspekter af Derridas værk og virke, såsom hans forhold til arkitektur og billedkunst. Og endelig sørger udgiverens indledning for - ikke uden behørig polemik - at placere netop denne antologi i forhold til den danske sammenhængs særlige forudsætninger (og ikke mindst mangel på samme!). Hele denne indsats kan man kun omfatte med sympati, og der er ingen tvivl om den grundlæggende alvor og samvittighedsfuldhed bag denne produktion, - selvom man kan undre sig over visse inkonsistenser, f.eks. i forholdet til det at *oversætte*: snart er der franske ord i kantet parentes i de oversættelser, som formentlig henvender sig netop til ikke-franskkyndige (en akademisk uskik, som her tilmed er særligt prekær: hvorfor netop disse ord? er da alle øvrige ord entydige og uproblematisk at

---

Anmeldelser

---

oversætte? hører jeg alt Derrida messe...); snart citeres der uden tøven længere passager på tysk og fransk. Og hvor mange oversættelser Nelson Mandelas politiske filosofi (herom ligeledes nedenfor) har været igennem, kan læseren kun gisne om.

En fremdeles overfladisk betragtning vil vise følgende fordeling af primær- og sekundærtetexter blandt bidragene: Derrida selv har ordet i allerede omtalte hyldest til Nelson Mandela fra 1986 (med originaltitlen *Admiration de Nelson Mandela*, hvilket dog har været for meget for Sverre Raffnsøe-Møller der i stedet lidt kejtet oversætter: *Ag-telsen og Mandela*), såvel som i sin selvreflekterende doktorandforelæsning fra 1980, samt endelig i et lidt servilt "interview" fra 1988, oversat fra fransk. – Sylviane Agacinski præsenterer dernæst filosofen i en lexikonartikel fra 1984, hvis causerende stilleje sekunderes af Anne Sejtsens øjenvidneskildring fra den udstilling af "blindebilleder", som Derrida foranstaltede på Louvre i 1990. Også Henrik Oxvigs introduktion til Derridas samarbejde med arkitekten Eisenman synes mere lagt an på formidling end reflexion: hvori den dybere mening med "dekonstruktiv arkitektur" skal findes, er stadig uklart for anmelderen (det forekommer mig, at arkitekturen må være en langt større udfordring for filosofien end filosofien for arkitekturen!); men Oxvig er til gengæld ikke karrig med forslag til videre læsning. – Lidt tungere præentioner ligger til grund for to af de tre redaktørers, Sverre Raffnsøe-Møllers og Carsten Madsens, respektive bidrag, som – idet de placerer Derridas tænkning et sted mellem Heidegger og

det litterære – ligger i forlængelse af dennes "klassiske", grammatologiske tænkemåde. Raffnsøe-Møller synes endog at ville genoptage den optimistiske tone på det irreduktibles vegnesom i sin tid bar en væsentlig del af fascinationen ved *De la grammatologie*, med følgende credo: "Vi tror i dag på den respektive udvendige hændelses irreducerbarhed og forstår den som en unik sandhedshændelse... Det forekommer os, at vi besidder en evenementalitet [!] eller en begivenhedsbevidsthed" (p. 41); anmelderen finder denne tanke sympatisk, men samtidig massivt diskutabel: er "vores" mediebarne kultur ikke snarere netop metafysikkens triumf, mediets selvbekræftelse som *evig*, ("*transcendental*") form over for det begivenhedsstof, som det parasiterer på og fortærer rest- og sporløst? – Endelig overrasker Niels Egebak med en affirmation af Derridas tilhørsforhold til fænomenologien.

Denne overfladiske gennemgang må imidlertid ikke fordølge, at netop denne udgivelse har ambitioner, som explicit går ud over den blot formidlende genre; i det mindste hvis vi skal dømme ud fra Indledningens afsluttende ord, til forklaring af titlen: "Skrift avler skrift, hedder det. Denne stadige avls mutationer afstedkommes af en uendeligt forgrenet, promiskuest kopulerende [*sic!*] praksis: afskrivningen. At skrive af og afskrive i én og samme bevægelse. Vi håber med den her fremlagte afskrift at give mulighed for dette. På én gang. Hverken mere eller mindre" (p. 6). Forstår vi nu dette? På den ene side "skrive af" - kopiere, eftergøre, osv. som vi lærte det i skolen, såvel i timer som i frikvarter -, på den anden side "afskrive" - i økonomisk for-

---

Anmeldelser

---

stand, måske (spørgsmålet om arv og gæld), men endnu bedre: i betydningen "lægge bag sig". At *afskrive* Derrida, på én gang (for alle): se, det var noget der lod sig høre!

Denne markering af langt mere radikale ambitioner end den "blot" at præsentere endnu en antologi tvinger imidlertid anmelderen til at begynde forfra: *Afskrift* må naturligvis, hvis ret skal være, vurderes på sine egne præmisser, i forhold til sine egne intentioner. Og derfor må vi spørge mere indtrængende: er dette virkelig *tekster* som skriver Derrida *af*, idet de samtidig *afskriver* Derrida? Svaret er da nærmest nej.

Den kendte filosofiske essayist Walter Benjamin - som der netop henvises til i udgivernes Indledning som et forbillede for Derrida, og dermed også for udgiverne selv - kan måske siges at have formuleret "afskriftens" metodiske ideal i sin idé om en kritik, der ikke længere skulle anbringe sig på et metaplan i forhold til objekt-texten, men derimod - ved "mimetisk" at *skrive videre på* teksten, hvor denne kun tilsyneladende hører op - nå frem til at udsige en "sandhed" om teksten, som er dens *egen*, for så vidt den ligger i forlængelse af den, men som samtidig (med Rousseau/Derridas foretrukne udtryk) *supplerer* den. Kort sagt: kun at skrive *om* teksten ved at skrive *som* teksten.

At ingen af bidragene - selv ikke Sylviane Agacinskis text *om* Derrida, ja måske end ikke Derridas egen text *om* Mandela - efterlever et sådant ideal, er imidlertid umiddelbart indlysende: der skrives *om* og *om* i den gode, gamle universitære stil, *som om* denne ikke var noget problem; - og det skønt Derridas afsluttende bidrag netop redegør for

hans egne talløse forbehold over for den universitære form og hans erkendelse i 1968 af, at "disputatsens tid" for ham på det tidspunkt "allerede var forpasset" (p. 119). Den slags forbehold er 100% fraværende i *Afskrift*. Hvorledes er dette muligt?

Et svar - men et lidt foruroligende svar - kunne være, at Derrida, og det som Derrida "står for", og det som Derrida tages "til indtægt" for (med henblik på den ene eller anden slags afskrivning), ganske enkelt *ikke længere* udgør et alternativ, en forskydning, eller hvad ved jeg, i forhold til universitetsinstitutionen. At Derrida i 1980 nåede frem til, at disputatsens tid *alligevel ikke længere var forpasset*, er måske blot et symptom på dette; at netop den text, som markerer denne tilbagevenden til folden, denne *afskrivning* af de tidligere forbehold over for den universitære form, danner afslutning på den danske antologi, vi her betragter, er måske blot et andet. Men igen: hvorledes er dette muligt?

Hvad Derrida selv angår, er forklaringen måske den enkle, at hans "para-universitære" engagement i fransk videnskultur gennem de mere end 10 år, som adskilte det allerede-forpassede fra det ikke-længere-forpassede, gjorde det muligt for ham at opnå, hvad der ikke var muligt inden for institutionen: nemlig *selv* at blive en institution. Institutionen DERRIDA (*unlimited corporated*). Hvad Derrida ikke kunne gøre som enkeltstående tænker - hvad *ingen* kan gøre som enkeltstående -, nemlig at møde institutionen *på lige fod*, i gensidig anerkendelse, blev muligt for Institutionen DERRIDA. Og så vidt, så godt, - for Derrida.

Men hvad betyder det for afskriverne?

Anmeldelser

Formentlig "hverken mere eller mindre" end følgende *modsigelse*: at skrive *som* Derrida betyder at skrive sig ud af universitetet - kun for derved at kunne skrive sig ind i det igen. "Og så var det vi tænkte: kan vi så ikke lige så godt blive, hvor vi er?!" Og som sagt, så gjort. "Vi" kan med sindsro "sætte parentes" om hele institutionsspørgsmålet og blot afvente, at alt det som disseminerer sig ud af institutionen, før eller siden vil inseinere sig ind igen. Omtrentsom Niels Egebak, der i sit korte bidrag til *Afskrift* ikke uden triumf endnu en gang kan konstatere, at Derrida i stadigt højere grad må indse (hvad Egebak *hele tiden* har vidst og sagt), at han - Derrida, altså - er tilbage, hvor han begyndte ("*Forskudt* men stadig i grunden den samme retning", som Egebak forsikrer (p. 112)). - Som Lacan engang sagde: "et brev når altid frem til sin modtager"; denne sandhed er altså nu omsider også ved at gå op for Derrida!

Det kan ikke nægtes, at *Afskrift* får det til at se ud som om "filosofi" og "politik" (herunder kritik af institutionen) er to adskilte sfærer: Derridas essay om Mandela - som er hans længste bidrag til antologien - skal formentlig vise, at Derrida "også" er "politisk korrekt"; men det viser det modsatte! Nemlig at filosofien absolut *intet* har at sige det politiske! At skrive om tilfældet Mandela - og det 22 (!) år efter den proces, som dømte Nelson til så-godt-som-livsvarigt fængsel -, hvad enhver god demokrat kan sige sig selv (nemlig at det er uretfærdigt at berøve de sorte deres sprog), er mildest talt ikke imponerende. I betragtning af den aktuelle situation (tænk blot på fru Winnies ef-

fektive "dekonstruktion" af kategorien sort/hvid!) er teksten nærmest pinlig: der har, ved Gud, været tid nok til at løfte en finger for Nelson Mandela; *nu* er tiden derimod - forpasset.

Imidlertid *er* denne adskillelse af filosofi og institutionskritik ikke holdbar: opfattelsen af institutionen *er* faktisk afgørende for, hvordan tænkningen kommer til at tage sig ud. Derrida har selv været den første til at fremhæve dette; det var synd, hvis han også skulle blive den sidste! I det tilfælde, vi her betragter, tager problemet sig ud nogenlunde som følger: for så vidt Derridas text opfattes som afsæt for en aktiv "afskriven", er den så produktiv som nogen; i det øjeblik, derimod, hvor den opfattes som dokumentation for Institutionen DERRIDA, *ophører* tankens bevægelse ganske enkelt. Lad mig her "henvise til en anden detail-sensitiv tænker af jødisk herkomst" (som det hedder i Indledningen), nemlig Adorno, som vistnok er ophavet til det *dictum*, at *filosofi ikke kan refereres*. Dette er let nok sagt; men det *viser sig* faktisk. Blot et enkelt eksempel, hentet fra Anne Sejtens artikel; i en parentes (parenteser er som bekendt vigtige!) hedder det her: "begrebet "hund" er universelt og oversætteligt i modsætning til navnet "Pluto" (p. 69). Dette turde være et typisk eksempel på et forsøg på at referere filosofi: tankegangen, forstår man, antages at være givet én gang for alle; vi behøver blot *en passant* at *minde* om denne velkendte indsigt. Men en sådan ubekymret-hed straffes øjeblikkeligt: den refererede tanke er *vås!* *Begrebet* er ganske rigtigt universelt - men *kan netop derfor heller ikke oversættes*: kun det partikulære, *ordet* "hund"

Anmeldelser

---

kan oversættes. Omvendt er egennavnet faktisk *ikke* universelt og kan (må) derfor oversættes: til dansk [pluto] svarer engelsk [plu:tå:w], japansk [pe-ru-to], osv. Og hvem kan være døv for, at disse forskellige *signifiant'* er også har forskellig *betydning*?

Exemplet er exemplarisk for den *troskyldighed*, som præger forfatterens forhold til deres emne. Jeg minder atter om, at nærværende anmeldelse søger at "afskrive" sin genstand på dennes *egne* præmisser; disse præmisser - som formuleret i Indledningen - er imidlertid i modstrid med hvad der faktisk følger efter dem: der "afskrives" intet overhovedet i denne bog! Dette må siges; og der må endvideresøges en *grund* til, at det forholder sig sådan. Hvad kan grunden være? Mig forekommer det tænkeligt - omend tanken, som allerede sagt, også forekommer mig foruroligere -, at Derrida og dekonstruktionen går en strålende fremtid i møde som *legitimationsideologi* for de højere humanistiske læreanstalter. Det er simpelthen tidens *hotteste* svar på spørgsmålet: *hvorfor*? Hvorfor læse, hvorfor skrive? *Fordi!* lyder svaret. Fordi "skrift avler skrift... hverken mere eller mindre". Og det er jo rigtigt! Men læse og skrive kan enhver: hvorfor så netop denne Derrida? Fordi DERRIDA er en Institution: en ny og ubesmittet institution, som skal reinstitutionere det gamle Universitet, som ikke længere kan selv. I virkeligheden er *dette* den "kopulerende promiskuitet", som var på tale i Indledningen: DERRIDA og hans text skal avle i Universitetets skød. Hvis da ikke også her tiden allerede er - forpasset.

Kasper Nefer Olsen

Rebel without a Cause

Ove Christensen (red.): *Krystallens hævn - af og om Jean Baudrillard*, Slagmarks Skyttegravsserie, Århus 1992, 160 sider, 95 kr.

*

Som en pavlovsk hund nærmer man sig en tekst af Jean Baudrillard, klokken ringer og tænderne løber i vand. Hans skrifter besidder en udfordrende frækhed og et mod til at gå planken ud, som genkalder Dadaisternes forkærlighed for overdrivelsen og det "som bare er for meget". Teksternes intelligente excesser og eksorbitante følgeslutninger har en vidunderlig alarmerende virkning på sine læsers kirtelfunktioner, en virkning som man iøvrigt ikke finder uden for splattergenren. Han er et gys ud fra enhver common sense målestok. En filosofiens *poète maudit*. Spottende, grinagtig, kynisk, patetisk og selvannullerende.

Også skriver han som en engel. Der er beskrivelser af f.eks. ørkenen i Amerika-bogen, som ikke finder deres lige i nogen nutidig literær frembringelse. Den avant-gardistiske impuls fra hans ungdom i Situationistiske miljøer består som en energi, en spore, et vidunderligt sublimeret raseri, en kærlighed til galskab. Hvorfor han ikke mindst, om overhovedet, værdsættes af folk med æstetiske inklinationer. Hans krydsen mellem sociologi, filosofi og fiktion får i sig selv hans skrivekunst til at vibrere. Han er den bedste fiktionsforfatter blandt filosoffer og den mest filosofisk reflekterede blandt fiktions-